

דבעצם אין תשובה מועילה להפקיע העונשים של ב"ד², ולכן דין ד' מיתות שהוא תמורת מיתות ב"ד של מטה ג"כ אינו נפקע בתשובה. ולכן הקשו בתוס' רק בנוגע לדין ד' מיתות ולא בחייבי כריתות ומיתה ביד"ש דאנו רואים שכמה מהם מאריכין ימים, דבזה פשיטא דמועיל תשובה. ולא הקשו כ"א בנוגע לד' מיתות וכנ"ל. ואהא תירצו דגם בזה הקב"ה מיקל ולפעמים מוחל אם כי לא הי' מועיל התשובה אם הי' זה ע"י ב"ד של מטה. ולפי"ז דמה שאין ב"ד של מטה מוחלין הוא לא מפני שאינם יכולים להתחשב בזה, כ"א דבעצם אינו מועיל תשובתו לפטור עונשו, לכן בעיר הנדחת דהתשובה הוא רק בכדי לבטל השם והמציאות של עיר הנדחת, בזה שפיר יכולים להתחשב בתשובתם.

מסוים בעונשים, אלא דבכלל אין התשובה תופסת מקום בפס"ד של ב"ד, וא"כ גם בעיר הנדחת לא הי' להם לב"ד להתחשב בתשובתם אפי' לבטל רק המציאות של עיר הנדחת.

וי"ל, דהנה בתוס' כתובות דף ל' הקשו בהא דדין ד' מיתות לא בטלו, דהא חזינן כמה עבריינים ועובדי עכו"ם שמתים על מיטותם. ותירצו דע"י תשובה הקב"ה מיקל ולפעמים מוחל לגמרי, ע"ש. וצ"ע דהרי ב"ד של מעלה מוחלין ע"י תשובה, ודין ד' מיתות מבוצע ע"י ב"ד של מעלה, וא"כ אמאי אינו נמחל לגמרי ובכל פעם שישוב, ולמה רק "מיקל", "ולפעמים" מוחל. ומוכח בזה דהא דאין ב"ד של מטה מוחלין, אינו גזה"כ מפני שאינם יכולים לידע אם באמת עשה תשובה, כ"א

שמחת בית השואבה

דבמשנה קרוי' הך שמחה יתירה, שמחת בית השואבה" (ומובא בשם זה ברמב"ם הל' כלי המקדש פ"ח) ובגמ' הובא ע"ז הכתוב, "ושאבתם מים בששון גו'", והיינו דכל יסוד השמחה יתירה שהיתה נוהגת

רמב"ם הל' לולב פ"ח הי"ב: אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנא' ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים (אמור כג, מ) כו' ומתחילין לשמוח ממוצאי יו"ט הראשון וכן בכל יום ויום מימי חולו של מועד מתחילין מאחר שיקריבו תמיד של בין הערבים לשמוח לשאר היום עם כל הלילה. הל' יג: והאיך היתה שמחה זו, החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלותים, וכל אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו, ומי שיודע בפה בפה, ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרכרין כל אחד ואחד כמו שיודע, ואומרים דברי שירות ותשבחות, ושמחה זו אינו דוחה לא את השבת ולא את יו"ט.

הלכות הללו מקורן בר"פ החליל, אלא

(2) וגדולה מזו מצינו במהרש"א בחדא"ג ב"ב דף קיט שהקשה במש"כ הת"י בפרשת מקושש, דכוונתו היתה שידעו ישראל באיזה מיתה דנין המחלל שבת, וכן מש"כ תוס' שם בשם המדרש שכוונתו היתה לסתור הסברא דלאחרי שנגזר עליהם שלא ליכנס לארץ שוב אינם חייבין בשמירת המצוות. דהרי איך הותר לו לחלל שבת מחמת טעמים הללו. ותי' דכיון שלא הי' צריך להמלאכה בעצם כ"א בכדי להודיע וכו' הו"ל מלאכה שאצל"ג כמו החופר גומה וא"צ אלא לעפרה, אלא דכיון דהעדים לא ידעו זאת הרי נתחייב מיתה בב"ד. וצ"ע דהרי הקב"ה צוה, "מות יומת האיש גו'" וכלפי שמיא גליא דלא חילל שבת וא"כ אמאי בא הציווי להמיתו, ומוכרח דכיון שב"ד לא היו יכולים לידע, שוב נתחייב מיתה בעצם, וצ"ע.

מה"ת כל שבעה מקרא ד, ושמחתם לפני ה"א שבעת ימים, בודאי שהיתה צריכה להתקיים גם בשבת ויו"ט כיון דליכא בעשייתה כ"א איסור שבות של ניגון בכלי שיר. ועוד, הרי כבר הקשו בתוס' שם מהא דאין שבות במקדש (פסחים דף סה), ותירוצם אינו אלא לשיטתם דשמחת ביה"ש אינה מדאורייתא, אבל לד' הרמב"ם צ"ע.

ונראה בישוב הדברים עפ"י דיוק לשונו של הרמב"ם שכותב „בחגה"ס היתה במקדש יום שמחה יתירה כו" ואלו היתה כוונתו לחדש דיש מן התורה חיוב של עריכת שמחה נוספת הוי ל"י לכתוב „מצוה לעשות שמחה יתירה במקדש בחגה"ס שנא' ושמחתם גו". אלא ודאי דגם לשי' הרמב"ם ליכא שום חיובא בהך שמחה יתירה וכל כולו אינו אלא מנהג שהי' נהוג במקדש, ומש"כ „שנאמר ושמחתם גו" רצונו להביא בזה יסוד ומקור למנהג הזה. והוא אשר מכיון שמצאו שבתורה גופא באה מצות שמחת יו"ט בהדגשה והבלטה יתירה בחגה"ס, דהרי בנוסף על הכתוב „ושמחת בחגך" הכתוב בפרשת סוכות (אלא דקאי אכל המועדים, וע' תוס' חגיגה דף ח וביראים סי' קכז) כתוב עוד „ושמחתם לפני ה"א שבעת ימים", להכי נהגו להדר ולהוסיף בקיום מצות שמחת יו"ט בסוכות, ודוקא במקדש לפני ה'. אבל בודאי שהיא אותה המצוה ואותה הקיום של ושמחת בחגך הכוללת כל המועדים, אלא דבחג ובמקדש קיימוה בתוספות חיוב והידור. ויעוין פסיקתא דר"כ (פסיקתא אחריתא דסוכות) „את מוצא שלש שמחות כתוב בחג, ואלו הן, ושמחת בחגך, והיית אך שמח, ושמחתם לפני ה"א גו', אבל בפסח אין את מוצא שכתב בו אפי' שמחה אחת כו' וכן את מוצא

במקדש בחגה"ס הוא מהל' ניסוך המים שטעונון שמחה בשאיבתן, וכדפי' רש"י במשנה ד"ה בית השואבה „כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים כדמפרש ושאתם מים בששון" וכ"כ בדף מב ד"ה החליל, וע' בדף מח ד"ה מנא ה"מ ובתוס' שבת דף כא. אכן מדברי הרמב"ם כאן מבואר דס"ל דהך שמחה יתירה בעיקר דינה לא שייכא כלל לניסוך המים, אלא דהיא חובה בפנ"ע מהל' היו"ט דחגה"ס, וחיובה מדאורייתא מקרא ד, ושמחתם לפני ה"א שבעת ימים, וכן משמע גם בהל' תמידין ומוספין פ"י שמביא שם כל סדר ניסוך המים מבלי להזכיר היותה קשורה באיזו שמחה מיוחדת. ולשיטתו צ"ל דאם כי מדינא ליכא שום חיוב שמחה בשאיבת מי הניסוך מ"מ נהגו לצרף השמחה יתירה דחגה"ס לשאיבת המים, ומצאו סמך לזה בקרא ד, ושאתם מים בששון, אבל מעיקר הדין אין השמחה שייכת כלל לניסוך המים כ"א לגוף החג (וע' פיה"מ שם).

וצריך עיון. חדא, דלא נמצא שום מקור דמהך קרא ד, ושמחתם גו" נלמד חיוב של עשיית שמחה יתירה. ועוד, דלעיל פ"ז הי"ג כ' הרמב"ם דמהך קרא הוא דנפקא לן מצות לולב במקדש כל שבעה, ע' סוכה דף מג ובירוש' פ"ג הי"א, ואיך קאמר הכא דהקרא קאי בחיובא דעשיית שמחה יתירה, וכבר עמד ע"ז הג"ר ירוחם פישל פערלא בביאוריו לספהמ"צ של רס"ג יעו"ש במלואים ס"ה. עוד קשה לשי' הרמב"ם הא דאיתא במתני' שם דשמחה זו אינו דוחה שבת ויו"ט, וכדפסק הרמב"ם בהל' הנ"ל. וטעמא דמילתא פי' רש"י בגמ' שם „שמחה יתירה היא ואינה מן התורה אלא לחבב את המצות ולא דחי שבת". אולם לד' הרמב"ם דשמחה זו חיובי

מוכח כדברינו, דאי נימא דלד' הרמב"ם
הך שמחה יתירה המתקיים ע"י ריקודים
ומחולות וכו' חיובה מה"ת, מה שייכא
בזה חילוקים בין גדולי ישראל ליתר
העם, ואיך מנעו מצוה זו מכל מי
שרצונו לקיימה כתיקונה. אלא ודאי
כמש"כ דשמחה זו אינה אלא תוספת
הידור במצות שמחת יו"ט, ומכיון דאין
כאן אלא ביטוי של חביבות ושמחת הלב
והנפש בקיום מצות ושמחת בחגך, להכי
לא היו עושין אותה אלא אותן בעלי
מדריגה שמצוות ה' כה חביבין עליהם
וששים ושמחין בקיומן עד כדי להתפרץ
ברקודים, ומספקין ומטפחין ומפזזין
ומכרכרין, אבל שאר העם שמחין רק
בראיתן ובשמיעתן (כדיוק לשון הרמב"ם
„מרקדים כו' ומשמחין כו'“ ולא
„ושמחין“ והיינו שפעלו שמחה על כל
הנוכחים, וכמובן). והרי"ז בהתאים
לרגשי לבבם בחביבות המצוה.

חנניא כשהיינו שמחין בשמחת ביה"ש כו' לא טעמנו
טעם שינה דהוּו מנמנמי אכתפי דהדדי". והרי
ריב"ח ה' מ„גדולי חכמי ישראל“ (ע' חגיגה דף ה').
„אמרו עליו על ר' שמעון בן גמליאל כשהי' שמח
שמחת ביה"ש ה' נוטל כו'“, ורשב"ג ה' נשיא
הסנהדרין (שבת דף טו). „אמרו עליו על הלל הזקן
כשהי' שמח בשמחת ביה"ש אמר כו'“, הרי „זקנים“.
ובירושלמי מוסיף „בן יהוצדק ה' משתבח
בקפיצותיו“, וי"ל דהוא ר' שמעון בן יהוצדק (וע'
תוס' סוכה דף יא:) והוא הרי ה' „ראש ישיבה“
(דבל"ה לא ה' נקרא „רבי“, תוספתא סוף עדיות).
בגמ' שם מובא ברייתא דגם בעלי תשובה

השתתפו, והרמב"ם אינו מזכירם. וי"ל עפמש"כ בהל'
דעות פ"א ה"ה „ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר
ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה
נקרא חסיד“, והנהגה זו הוא ל"ד בצדיק מעיקרו,
ואדרבה שייכת יותר בבע"ת, ולכן לשי' הרמב"ם
נכלל במש"כ „חסידים“ גם בע"ת. (ודלא כרש"י שם
ד"ה אלו החסידים, וכד' הרמב"ם מוכח בב"ק דף קג
ע"ב „והדר הוי חסיד“ ע"ש).

(* צ"ע דהרי שינת ארעי צ"ל בסוכה (שו"ע
סתרל"ט).

שאינ כתוב בעצרת אלא שמחה אחת כו'“
(ועד"ז בילקוט אמור רמז תרנד), הרי
להדיא דהשמחה נוספת דחגה"ס מיוסד
על... הכתובים. והנה בספהמ"צ כתב
הרמב"ם „מצוה נד, היא שצונו לשמוח
ברגלים והוא אמרו ית' ושמחת בחגך כו'
וכולל באמרו ושמחת בחגך מה שאמרו
ג"כ לשמח בכל מיני שמחה כו' ולשחוק
בכלי ניגון ולרקד במקדש לבד והיא
שמחת בית השואבה, זה כולו נכנס תחת
אמרו ושמחת בחגך“, וכ"ה בחינוך מצוה
תפח. ולכאו' אי נימא דלד' הרמב"ם
נפק"ל מקרא ד„ושמחת לפני ה' גו'“
חיוב מיוחד ומסוים של שמחה יתירה
הנוהגת דוקא בחגה"ס במקדש, ובאופן
ועשי' מיוחדת של ריקודים וכלי שיר
וכו', בודאי שהיא היתה צריכה להימנות
למצוה בפנ"ע במנין המצות, ובע"כ
דס"ל להרמב"ם דהשמחה יתירה של
חגה"ס אינה אלא הידור וחביבות בקיום
מצות ושמחת בחגך, וכמש"כ.

והרמב"ם ממשיך שם בהל' יד: „מצוה
להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה
עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי
חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנ-
הדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה
הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין
ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות, אבל
כל העם האנשים והנשים כולן באין
לראות ולשמוע*“.

(* לכאו' מקור הלכה זו הוא במשנה „חסידים
ואנשי מעשה היו מרקדין כו'“, דלד' הרמב"ם לא
נאמר בתורת סיפור, אלא דדינא קמ"ל מי המה
הרשאים לעשות שמחה זו. אלא דהרמב"ם הוסיף על
לשון המשנה „חסידים ואנשי מעשה“ גם גדולי חכמי
ישראל, ראשי הישיבות, והסנהדרין, והזקנים. וי"ל
שמקורו בגמ' שם דמובא הנהגתן או אמירתן של
כמה תנאים בעת שמחת ביה"ש, ולד' הרמב"ם גם זה
לא בא לשם סיפור הדברים אלא ללמדנו סוגי
המשתתפים. דהנה אי' שם בגמ' „אמר ר' יהושע בן

להיות שמח בעשיית כל המצות ובכל הזמנים „עבודה גדולה היא“. ויעוין בקרית ספר כאן שכ' „בחגה"ס היתה שמחה יתירה כו' ומצוה להרבות בשמחה זו שהשמחה זו שישמח אדם בעשיית המצות כו' עבודה גדולה היא“, הרי להדיא דהלכה זו ברמב"ם ה"ה בהמשך להלכות הקודמות (וכ"ה הגירסא בדפוסים ישנים של הרמב"ם וברוב כתבי יד שבידינו), וכמשנת. ועפ"ז יתישב מה דלכאו' יש להקשות לשי' רש"י וסיעתו דכל עיקר שמחת ביה"ש הוא מהל' ניסוך המים ולא שייכא לגוף החג, והרי אין מערבין שמחה בשמחה כדאי' במו"ק דף ט (ונפסק ברמב"ם הל' יו"ט פ"ז ה"ז, וע' הל' אישות פ"י הי"ד). ולד' התוס' שם הוא מדאורייתא (ע' מג"א סי' תקמו סק"ד), וא"כ איך התירו לערב שמחת השאיבה עם שמחת החג, וצ"ע. ולפי המבואר בשיטת הרמב"ם א"ש.

ויתבאר עפ"ז גם המשך הרמב"ם בהל' טו: „השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא-ל שצוה בהו עבודה גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנא' תחת אשר לא עבדת את ה'א בשמחה ובטוב לבב כו"“. והנה מהחיוב לעבוד את ה' בשמחה כבר כתב הרמב"ם בהל' יו"ט פ"י ה"כ ולכאו' הלכה זו מקומה בהמשך לשם. אכן לפי האמור הרי הדברים מדויקים, דבהל' י"ד כ' „מצוה להרבות בשמחה זו" ור"ל דבמצות שמחת יו"ט מצוה להרבות, דזהו כל עצמה של השמחה יתירה במקדש, — ריבוי והוספה במצות ושמחת בחגך. וממשיך הרמב"ם דלא לבד במצוה שהיא גופא שמחה שצריך להוסיף שמחה בעשייתה, אלא שגם כל המצוות צריכין להעשות בשמחה, והיא אמנם „עבודה גדולה“, כי הוספת שמחה במצוה שהיא עצמה שמחה ובזמן שהכל שרוים בשמחה אין בה קושי מיוחד, אך

לראות או להראות

אלא שיעוין בתניא פרק מז שכתב: „והנה בכל דור ודור ובכל יום ויום חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים“, הרי קמפרש דדינא דמתני' דחייב אדם לראות כו' אינו מוגבל לליל ט"ו דוקא כ"א חיובו בכל יום. ועפ"ז מש"כ הרמב"ם דאיכא חיובא גם להראות אינו סותר המפורש במשנה, דהרמב"ם לא קאי אלא בליל ט"ו וכדממשיך בהל' ז' „לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה כו"“, ובזה הוא דס"ל דאיכא חיוב נוספת להראות*. אכן צ"ב

ברמב"ם הל' חו"מ פ"ז ה"ז: „בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים שנא' ואותנו הוציא משם וגו'. ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה וזכרת כי עבד היית כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית“. מקור ההלכה הוא במשנה (פסחים דף קטז) אלא ששם הגירסא „חייב אדם לראות כו"“ וכ"ה בנוסח ההגדה של הרמב"ם שהועתק מהמשנה, והרמב"ם שינה כאן וכתב דחייב להראות, והיינו דלא סגי שיראה בעצמו כאילו יצא אלא דחייב להראות הרגש זה לאחרים. וצ"ע דמנ"ל לשנות ולהוסיף על המפורש במתני'.

(*) וי"ל דמקורו בגמ' שם „אמר רבא צריך שיאמר ואותנו הוציא משם“, וברשב"ם: „שצריך